

Kapitel 1

1998

Hon drog åt sin vita huivi och tyget spände runt huvudet, dolde hår och skulle hålla svetten från pannan. Fingertopparna gled efter tygkanten och vid tinningarna petade hon in hårstrån. Inte var huivi ett ord som låg rätt i munnen. Det var bara Ritva och Jaana som sa huivi med självklarhet. Men den ena tyckte sig vara bättre än den andra, för Jaana pratade finska, riktig finska, påpekade hon, inget mischmasch som tornedalsfinskan. Hon stötte till Ritva med höften och de flinade mot varandra.

Det var utan tvivel dugliga och starka kvinnor Marina hade hamnat hos. Kraftiga överarmar som spände under arbetsrocken och stadiga lår som höll dem på fötterna från tidig morgon, när det ännu var mörkt utomhus, tills de gick hem i samma mörker. Hem till fortsatt matlagning. De beklagade sig över män som åt snabbare än hunden och kräsna nästan vuxna tonåringar som inte sa tack.

Så hon stack ut. Närma sig trettio och vara utan både karl och barn. Klena armar och ben magra som på en renkalv. Hon hade sett sig själv i spegeln ovanför handfatet i köket. Hajat till när mamma tittat tillbaka.

I fredags hade hon återvänt till Kiruna och nu var hon tre dagar in på första arbetsveckan.

Kollegorna hade frågat ut henne redan första dagen när de satt kring ett av borden i matsalen och unnade sig en snabb kaffe innan ungarna kom. Ritvas ögon hade smalnats. Säkert hade de pratat om henne när det blev klart att hon fått jobbet. Varit misstänksamma redan då. Folk trodde alltid att de visste allt så snart de hörde hennes efternamn. Farbror Sture och hans gelikar hade ett rykte om sig. Det fanns några namn i stan och i byarna som fick folk att dra slutsatser. Men det var svårt att säkra ett släktskap utan att fråga rakt på sak och de flesta lät bli. Men nog ville Ritva gärna veta om hon var en *sån*.

Inte var det konstigt att Marina ibland drog sig för att säga vad hon hette. Och inte hjälpte det att säga mammas flicknamn heller, eftersom det var än mer märkt av sin historia.

Den tredje kollegan, Camilla, var inte anställd utan inlussad via någon arbetsmarknadsåtgärd på halvtid. Camilla gav henne inga konstiga blickar, var istället märkbart glad över en nästan jämnårig jobbarkompis och hade erbjudit en rundvisning, vilket tvingat Marina att berätta att hon gått på skolan. Camilla ville prata minnen, om människor från förr, men hon var yngre och de fem åren som skilde dem åt var för många. Det var en lättnad.

Mest genant hade det blivit när Ritva klippt av Marina mitt i en mening.

”Ursäkta, men du är i Kiruna nu, du behöver inte låta så där.”

Marina hade sett skamset på dem. Det var inte det att hon ville låta som en sörlänning, men kvar fanns högfärdiga i:n, och det var väl det som störde Ritva mest.

Tappat bort sin egen ton och melodi hade hon. Förklarade att det inte var medvetet och att hon tyvärr hade lätt för att plocka upp dialekter. Ord som stjärna och sju hade åtminstone inte storstan tagit ifrån henne, sje-ljuden var intakta. Samma uttal som fått kollegorna på finkrogen att flina. Nog hade

hon hört dem skratta bakom hennes rygg när hon sa tjuju och tungan snuddade vid framtänderna istället för att möta gommen. Hon trodde att de hånade hennes norrländska, som de kallade den, men senare förstod hon att de hade trott att hon försökte låta som gästerna från Östermalm. Fina människor sa visst också sju med tungan långt fram i munnen.

Det var oxjärpar i dag. Eleverna tyckte om de små gyllenbruna kötrullarna med brunsås till. Potatisen var det inte mycket att göra åt, men Marina smusslade undan dem som var för blå i skinnet. Ritva höll vakt vid kantinerna, såg till att ingen tog för mycket eller för lite och brydde sig inte särskilt om olyckliga barnögon.

Bambatant.

När handläggaren på Arbetsförmedlingen i storstan sagt att det faktiskt fanns ett ledigt jobb i en skolmatsal hemmavid hade Marina inte tvekat.

”Bambatant? Det jobbet vill jag ha.”

Handläggaren med det hårdpermanentade håret och brända toppar som snuddade axlarna hade aldrig hört talas om bamba, men gjorde sig lustig över att det faktiskt fanns ett jobb att söka i Kiruna.

”Du förstår att det kommer att vara hundratals sökande.”

”Kanske inte. Vi har ju alla flyttat ner.”

Det hade fått dem båda att le, som om de var bekanta. Men man blev inte bekant med någon i storstan. Inte ens fast man bott där i ganska precis ett år. Längre än så hade hon inte gett Stockholm. Kommit ner till en vinter i regn, följd av en vår som grönskade när man ännu kunde sitta på isen hemma och pimpla, en alldeles för varm sommar och en höst som höll i löven länge, och inte en tillstymmelse till snö när oktober gick över i november.

Hon hade inte riktigt hunnit tänka igenom allt innan hon lämnade Kiruna och for söderut förra vintern. Hos Arbetsförmedlingen hade det gått fort. Jobb och flyttbidrag. Boendet ordnade hon själv, la ut en annons om att hon var en skötsam norrbottning och det ledde till ett rum med eget kök och badrum hos en äldre dam i Sollentuna som blivit ensam i villan sedan barnen flyttat utomlands och maken försvunnit dit där rosor aldrig dör, som hon uttryckt det. Det hade fått Marina att dra efter andan, påmind om låten från barndomen, den som mormor gjort till deras i en virvlande dans på köksgolvet i byn.

Ingen i familjen hade vinkat av henne i Kiruna. Som handlingsförlamade efter det hon gjort. Nog hade hon tittat efter dem på perrongen och sedan knipit ihop ögonen när tåget passerat hyreshusen på Bromsgatan.

Hon hade flytt i all hast, trott att det skulle bli för alltid, men ett år senare vände hon ansiktet norrut. Fick en känsla i kroppen. Likt renarna, hade hon tänkt, de visste också när det var dags att börja röra på sig. När en årstid gick över i en annan.

Och ännu en gång var allt lika fort bestämt. Hon lämnade gråblöta trottoarer och klev av tåget i ljuddämpande snö. Ingen stod på perrongen den här gången heller.

Hon fick jobbet på bamba. Nog visste hon att det fanns sätt att dra i trådar för att ordna saker hemma, folk fick fördelar för att de var släkt, jagade ihop eller bastade på fredagarna, men att det fanns något att dra i för en kvinna som ville jobba i en matbespisning, det var otippat.

Hon hade visat annonsen för Torbjörn som var kock på restaurangen där de båda jobbade och han överraskade henne med att säga att han kom från Pajala, hade bott i Kiruna och inte nog med det, han var också kusin med kontaktpersonen på kommunen som hade i uppgift att svara på frågor om tjänsten.

Så han ringde och lämnade de allra varmaste rekommendationer för Marina. Det gick på någon minut, sedan tog samtalet en ny vändning.

”Jo, det var en riktigt laxsommars ...” ”Jajamen, älgjakten med farsan som vanligt ...” ”Nog har du väl hört att Jocke ska sälja. Klart du ska hem till Pajala.” ”Jovisst, nog kommer jag också ... haha ... så småningom.”

Hon hade varit som vimmelkantig när hon lyssnat på Torbjörn som blivit en annan inför hennes ögon, hur han sömlöst föll in i dialekten från hemma.

”Jag visste inte”, sa hon matt efteråt. ”Att du också var uppifrån. Du låter inte så.”

”Det var så länge sen jag flyttade. Men nog kan jag prata som man ska om det behövs.”

”Men varför sa du inget?”

Nästan att hon hade ångrat sig, tänkt att Torbjörn kunnat bli hennes bekant i storstan. Om hon bara vetat att de var samma.

Han var mörk under ögonen, alltid ett drag av trötthet. Hon hade velat fråga om det var som för henne, att det var Stockholm som drog själen ur honom också. Fanns där inte en längtan hemåt? Den hade ju varit så tydlig i hans röst.

”Vad är det som drar dig tillbaka till Kiruna då, Marina?”

Han.

”Jag bara hör inte hemma här.”

Torbjörn ryckte på axlarna och sa att hon skulle få tjänsten.

”Det kan du inte veta.”

”Jo.”

Han fick rätt. Sa ”Hälsa hem”, och hon åkte.

De första klasserna från lågstadiet hade kommit, stod i kön. Några spanade ängsligt åt Ritvas håll redan nu. Var det hon som vaktade slasken i dag? En pojke i grön polotröja såg att det var

järpar och hoppade jämfota. Viskningarna spred sig och de tog ett steg i taget, försökte låta bli att knuffa den framför. Hade lärt sig ordningen, brickan först, besticken därefter och strax stod de framför Marina. Hon brukade hjälpa de små att ta av maten, även om de nu för tiden skulle sköta det själva.

I kön stod ett av farbror Stures barnbarn, en liten flicka med rakt långt hår, och tittade blygt åt hennes håll, men bort lika fort.

”Bara lite”, sa hon när hon kom fram, men stirrade stint ner i brickan.

”Hej du. Vad kul att se dig. En eller två järpar?”

”En. Och bara en halv pottis.”

Flickans strävhet väckte viss oro. Marina delade potatisen och langade över den på tallriken. Ingen sås. Det var inte många av de yngre som ville ha. De vinglade vidare med brickorna i handen och fyllde på glasen med mjölk. Tog hårdbrö och kletade fast smör, slickade av fingrarna.

Solen stod novemberlångt utanför fönstren och hon hade glömt hur korta dagarna kunde kännas. Men mörkret hade aldrig varit svårt, då var det mer kännbart på våren när ljuset krävde att få mötas av lycka.

Ritva gick förbi stationen där matresterna skulle slängas, stannade till och övervakade på håll. Hon vaggade från sida till sida, som om hon fortfarande hade barn som hängde på höften, torkade sedan av bord i närheten men släppte aldrig hinken med blicken.

Marina gick in i köket, letade efter svepskäl. Vinkade Ritva till sig. Frågade oskyldigt om det inte var dags att fylla på med servetter och var fanns i så fall de att hämta?

Inne i matsalen hördes ljudet av stolar som skrapade i golvet, snabba fötter som tävlade om att hinna först. Nog visste hon om rädslan för att bli tillbakaskickad till bordet för att äta upp. En gång hade det varit hon.

Ritva fnös, ”Voi herratun aika”, och skyndade tillbaka till sin postering. Marina räknade till en handfull räddade. Det var en bra dag.

Hon hamnade framför spegeln igen, rätade till sin huivi. Såg inte bara stråk av mamma. Farmor fanns där också, det hade inte alltid varit så men kommit med åren, fast det ville hon inte kännas vid. Men farmor skulle ha nickat gillande åt det täckta huvudet.

Guds frid, Marina.

Kapitel 2

1978

De gick hand i hand, hade mötts på Bromsgatans trottoar, bakom Ullspirans hus. Mamma hade för ovanlighetens skull stått i fönstret och tittat tills Eva kom springande från det rosa Tegelbläckhornet på andra sidan gatan. Flickorna hade likadana ryggsäckar och var sin lång fläta. Marina hade bett om en inbakad och mamma hade nyss klippt hennes lugg, precis ovanför ögonbrynen. Hon hade velat se ut som Eva och nu gjorde hon det. De var kusiner, papporna var bröder, och i någon mån kände de sig som systrar. För Marina, som saknade syskon, var det extra viktigt. Eva hade två äldre bröder, två yngre systrar, en lillebror och snart skulle det komma en bebis till. Det var fruktansvärt orättvist och Marina bad om kvällarna med knäppta händer och tysta viskningar. *Gud som haver barnen kär.*

Slutklämmen oroade inte förrän Eva den här morgonen gjorde klart för henne att det borde den.

”Lyckan kommer, lyckan går, den Gud älskar lyckan får”, sa hon med allvarlig röst.

Och förklarade att alla hennes syskon var ett bevis på hur älskad hon var. Marina sög på flätan för att inte säga något dumt.

De gick i samma klass, 1A på Bolagsskolan. Fröken hette

Ann-Marie och hade en orgel i klassrummet. Varje morgon inleddes med en psalm och Marina och Eva sjöng med klara röster, kunde alla psalmer som fröken hittills sjungit med dem. Ann-Marie sa att hon var fyrtiotvå år och det märkliga var att hon skulle vara fyrtiotvå varje år de frågade om hennes ålder. Hon var sträng och fnyste irriterat åt en dålig skrivstil. Andra dagar bjöd hon på exotiska frukter och lärde barnen att säga tack när de fick något serverat. Att säga att man inte tyckte om gick inte för sig.

”Hur är du uppfostrad, flicka?”

Fröken hällde upp saft och Marina sa: ”Stopp.”

”Inte säger man stopp, man säger tack.”

Men Ann-Marie tyckte om de kristna flickorna, de sa inte fula ord och de var flitiga. Marina hade hört henne prata om dem som de kristna flickorna med andra fröknar och hon visste inte om hon borde rätta det som blev sagt. Dessutom hörde hon ju ihop med Eva, de gick armkrok jämt och lekte ofta att de red på hästar. Marina var egentligen rädd för hästar, men när de var på låtsas kunde hon springa på rasterna och gnägga tillsammans med Eva och de andra flickorna.

”Du och jag är bästisar”, sa Eva och gjorde henne varmmjuk i hela kroppen. ”Därför ska vi alltid göra lika.”

På torsdagar brukade det bli besvärligt för Eva. Gymnastiklektionen, sist på eftermiddagen, kunde vara syndig. Hon klädde inte av sig inför de andra, låste in sig på tossi och bytte om. Och hon blev vit i ansiktet när Ann-Marie sa att de skulle göra hela havet stormar. Det betydde musik och det gick inte för sig.

Eftersom Marina räknades som lika kristen fick hon göra Eva sällskap i styrketräningsrummet medan de andra tävlade om att hinna sätta sig på stolarna varje gång musiken avbröts.

Det var mörkt och fönsterlöst i styrketräningen, luktade

unket och de gick och bar på hantlar. Marina försökte att inte längta ut till gympasalen. Satte sig i en maskin som tränade benmuskulerna och tryckte ifrån allt hon kunde.

”Nu blir det spökboll. Nu kan ni komma ut!”

Det var Nicke som stack in huvudet. Han ryckte en av hantlarna ur handen på Eva och lyfte den upprepade gånger över huvudet.

”Skitlätt!”

Marina var träffsäker och hoppade också smidigt undan de mjuka bollarna som flög över bänkarna som de vält åt sidan. Eva ville bli träffad direkt så att hon fick sätta sig.

Nicke vann fast man inte fick pricka någon i huvudet.

I omklädningsrummet efteråt släppte Marina ut flätan och lät det krusiga lägga sig runt ansiktet. Blev glad när klasskompisarna ville känna på lockarna. Tog fram ett guldfärgat hårspänne som hon packat i sidofacket på ryggsäcken på morgonen och drog en del av håret åt sidan och fäste ovanför örat. Det glittrade om spännet. Eva kom ut från toaletten och tittade länge på henne.

När de gick hem höll hon inte Marina i handen. Det duggade och innan de nådde Bromsgatan hade filmstjärnelockarna ersatts av det vanliga raka mörkbruna håret.

”Det gör inget. Jag ska fläta om på nytt”, sa Marina. ”Och ha lockar i morgon igen.”

Hoppades att Eva skulle vilja se likadan ut, men hon sa knappt hej då och pilade i väg som en fjällämmel.

Marina sprang in på åttans gård, fram till gungorna. Så här dags var de ofta lediga. Hon stod med en fot på vardera sida om gummidäcket och trampade fram och tillbaka tills hon fick upp farten. Kadjorna var kalla mot händerna. Det skvätte vatten som fångats upp av däckets efter nattens regnande. När hon riskerade att slå runt ett varv ställde hon sig med båda

fötterna på den främre delen och hoppade. Landade med en duns i sanden. Drog ett streck med träskon och skyndade tillbaka. Det där kunde mycket väl ha varit hennes längsta någonsin. När hon hoppade igen och landade ännu några centimeter längre fram hördes mammas röst.

”Marina! Kom in!”

Hon såg upp mot balkongen på andra våningen och mamma stod där med armarna i kors. Man fick inte hoppa från gungan med träskor för då vrickade man fötterna, så nu var hon säkert sur. Marina ryckte åt sig ryggsäcken, småsprang mot porten och tog sedan två trappsteg i taget i spiraltrappan i huset. Väl inne sparkade hon av sig trälabbarna, hängde upp jackan och kilade ut i köket. Balkongdörren stod öppen och cigarettroken letade sig in. Mamma rökte oftast bara när hon blev nervös. Egentligen hade hon slutat.

Marina öppnade kylskåpet och tog ut mjölken. Mamma låtsades inte om röklukten hon förde med sig in.

”Varför hade du den på dig i skolan?”

Mjölken var iskall och Marina drack små klunkar, försökte samtidigt räkna ut vad som blivit fel.

”Klämman. Den har vi ju sagt är till för kalas. Och varför släppte du ut flätan, den var ju så fin?”

Marina väntade tyst på fortsättningen.

”Helmi ringde”, sa mamma till slut. ”Du vet hur hon är.”

Det nöp till i mellangärdet. Först var det som en fjäril och sedan brände det till.

”Ta bara inte med hårspännet till skolan och låt flätan sitta i hela dagen. Det är väl roligt att ni är så lika, du och Eva?”

Mamma log lite och rörde tafatt vid hennes axel. ”Vill du ha en macka?”

”Jag tänker i alla fall ha klämman nu.”

”Hemma får du ha vad du vill.”

Då åkte underläppen ut. Det var inte sant. Om farbror Sture och Helmi kom förbi gällde andra regler.

”Ska vi inte ringa och fråga om Eva vill komma hit och leka sen?”

Hon skakade på huvudet, var hellre ensam. Klämman hade glidit ner, hon tog loss den och det rev ont i några hårstrån. Fäste på nytt, högt och hårt.

Skvallerbytta bing bång, går i alla gårdar, slickar alla skålar.

Kapitel 3

1998

Lägenheten låg på fel sida om stan. Det var inte hennes barndomsgator, inga platser som betytt något, men hon hade bott där sedan nittiofem och lärt sig att trivas i området. Tvårummaren på nedre botten, längst upp efter Hjalmar Lundbohmssvägen, i ett äldre gult hyreshus i trä med brandgult tak och vackert vitt snickeri runt fönstren hade hon hyrt ut till en grannes dotter medan hon bott söderöver. Den var fin, hade utsikt åt alla håll, mot festlokalen Petsamo, Luossa-Konsum och slalombacken, om man ansträngde sig lite. Ljusa tapeter och högt i tak, knarriga golv, möjligen för litet kök men hon åt ändå mest i vardagsrummet framför teven.

Hemsamariten som sprang hos tanten i lägenheten ovanpå var kristen, tillhörde samma falang i rörelsen som farbror Sture och Helmi, och hon brukade gå på tå utanför och sträcka halsen lång för att se in hos Marina. De hade mötts i trapphuset för ett par dagar sedan. Känt igen varandra och slängt med huvudet åt var sitt håll, visat tjuriga nackar. Eva hade varit klasskompis med henne på vårdlinjen på gymnasiet. Hon hade något dubbelnamn, visst var det väl så? Från Kuttis var hon definitivt. Stampade uppför trappen så att flätan slog mot ryggslutet. Det var något osmakligt med en lång mager fläta på en vuxen kvinna. Samariten hade nog också hunnit kasta

en snabb blick på Marinas kopparslingade hår. Alltid fanns det något att skvallra om. Hon skulle inte förspilla någon tid. Ryktet om att Marina var tillbaka skulle få telefonstolparna ända ut i byarna att gå varma. Om de nu ens märkt att hon varit borta ett år. Det var väl högfärdigt att tro. Och samtidigt vore det en lättnad om så få som möjligt visste om det som hänt.

Hon låste dörren och drog i handtaget tre gånger. Redan fredag, första arbetsveckan hade gått fort. Skulle gå hela vägen till jobbet. Bilen hade hon inte rört sedan hon kom tillbaka. Batteriet var antagligen än mer tjugigt efter lång tids avställning på parkeringen utanför huset. Dessutom ville hon promenera, fast det var långt, hon behövde taktfastheten i stegen för att få hjärnan att sluta gå runt i en loop.

Det hade varit naivt att tro att det inte skulle kosta på att vara tillbaka på sin gamla skola. Det fanns lärare som fortfarande var kvar, men de bekräftade bara en osynlighet. ”Gick du verkligen i min klass? Jag som brukar minnas alla mina elever.”

Hon gick under gatlampor som ännu var tända i morgonmörkret, förbi Rosa kiosken och Östlunds livs och hade gruvan framför sig. Den krävde sin plats och syntes nästan var man än stod i stan. När hon var liten hade hon tänkt att avsatserna såg ut som gigantiska trappsteg där jättar kunde gå. Ibland var den istället en örn som bredde ut sina vingar.

Gruvan slukade och gav i samma andetag. Den hade sörplat upp halva Luossasjön och mullrade under dem, förmodligen inte mätt än på länge.

Bolagsskolan var skolan närmast gruvan och hade haft sämre rykte om sig, medan Högalidskolan, uppe på stans höjder, var finare. Inte hade hon förstått något av det där som barn. Inte sett på villorna kring Högalidskolan eller hyreshuset hon själv

vuxit upp i som en fråga om klass. Det var ju Kiruna, alla var väl samma. Hon hade aldrig tänkt på det, egentligen inte förrän den där gången på restaurangen i Stockholm när hon i ett svagt ögonblick fått för sig att prata med en gäst som dröjt sig kvar efter stängning. Det var en vänlig äldre man som kom om söndagarna och hade flugan på sniskan. Han hade frågat, varit intresserad av hennes bakgrund och hon berättade att pappa var gruvarbetare och att mamma jobbade i en skoaffär. Han blev förtjust, sa att hon var sprungen ur äkta arbetarklass. Och hon visste inte om hon borde bli förolämpad eller stolt.

Hon hade fått upp farten nu, passerade stadshuset med sina upplysta fönster på rad och klockstapeln med guld i siffer-tavlan. Byggnaden fanns på vykort och var stadens stolthet.

På andra sidan gatan låg biblioteket, tegelhuset med grönt plåttak som i hennes barndoms fantasier varit en herrgård med sina breda stentrappor och spröjsade fönster. Hon hade varit där ofta, först med mamma och sedan själv.

Men vuxna läste inte böcker. Bokhyllan i brun faner på Bromsgatan var en plats för foton och prydnader i porslin, tenn och keramik. Aldrig hade hon sett mamma eller pappa med en bok i handen. Ingen vuxen skulle väl över huvud taget komma på tanken. När skulle mamma hinna? Hon som lagade mat, städade och tvättade och pappa som var ständigt yrvaken efter skift som slängde om dygnsrytmen. Någon måste ju också tanka bilen, pumpa cykeldäck och lägga nytt golv i stugan.

På biblioteket i skolan hade hon inte kunnat sväva i väg i fantasier, inte med så många ögon på sig. Man skulle vara som alla andra, även om hon stack ut en aning, var den som lånade mest. Tills det inte längre var något att skryta med, att balansera lånade bokhögar till klassrummet och läsa ut dem snabbare än någon annan.

Nog var det ändå fint att komma tillbaka till Bolagsskolan,

intalade hon sig själv. Till Bolkki, Bolags, Bolack. Även om hon bara jobbade på bamba. Biblioteket skulle ha varit en annan sak. Än hade hon inte gått in, för tänk om det inte skulle vara så som hon kom ihåg det. Vilka minnen var då på rikt? Och allt ville hon inte ens minnas.

De hade tagit flera klassfoton i biblioteket. Rörig bakgrund, tyckte mamma, och Marina hade aldrig förstått vad hon menade. Bibblo var ju tvärtom ett under av precision, med jämna bokryggar i bokstavsordning.

Hon var tillbaka på sina barndomsgator nu, tittade åt Stures och Helmis hus där det var tänt i alla fönster. Som barn hade hon varit avundsjuk på Eva som fått växa upp i ett rosa hus, värdigt en Barbie. Eva hade naturligtvis inte haft en Barbie och vägrat att leka med Marinas.

Hon genade vid Schouggatan, i det upptrampade spåret i snön, för att ta sikte på Jerusalems trähus. Stannade intill husgaveln där hon spinkat med Eva, haft ögonen på Bromsgatans röda tegelhus med gröna och blå balkonger.

Hon borde ha hälsat på hemma hos mamma och pappa. Åtminstone ringt. Sagt att hon var tillbaka. Piskstället som hon fastnat i med tungan som barn skymtade mellan huskropparna och hon blev stående med armarna slaka men magen spänd. Tänk om mamma skulle komma ut nu med matthögen under armen? Skulle hon se Marina vinka på så långt håll? Och själv försöka göra sig hörd, ropa att hon borde komma dit.

Ennå.

Det var ett outtalat ord. Inte förbjudet väl, men det bara fanns inte.

Söderöver hade hon börjat tänka på mamma som ennå ibland, men inte lagt ordet på tungan. När rastlösheten blivit svår och hon gått kring Norrviken, längtat efter skog och vatten men inget blev som på riktigt, hade hon hört ennå sägas

om och om igen i huvudet. När hon till slut ändå smakade på det, sa ennå halvhögt för sig själv vid vattenbrynet där det simmade fåglar som inte fanns hemma, föll det hopplöst platt. Och det skulle dröja innan hon gav sig på att försöka igen.

Istället plågade hon sig själv, hörde röster och saker som aldrig blivit sagda. Frågade sig om mamma hade saknat att få vara ennå.

Det fanns ett foto på Marina och lillasyster Jessika, i röda koltar och vita sjalar med kort frans. Avbildade hos en riktig fotograf och med Borg Mesch-stämpeln nere i högra hörnet av bilden. Jessika kunde ännu inte gå och Marina var åtta. Hon hade varit stolt över att äntligen ha en lillasyster att fotas tillsammans med. Men just den bilden stod aldrig framme hemma. Istället var det andra fotografier, som ett där flickorna matchade varandra i gröna sammetsklänningar och osäkra leenden. Hon kunde inte minnas att de haft kolt igen efter den där fotograferingen och dessutom hade kläderna varit lånade av släktingar.

Jo. Stockholm hade väckt sådant som inte skulle petas i. Man kunde ha trott att en stad som alltid var i rörelse, som lät för högt och gjorde det trångt, inte skulle ge utrymme för tankar. Och visst hade hon varit utmattad av att försöka hålla jämna steg med alla andra, men det fanns en skälkning i bröstet, en oro som gjort det omöjligt att stanna. Hemma i Kiruna hade hon aldrig funderat så här och hon måste tillbaka för att stilla sig. Det var lätt att intala sig saker, också att ljuga för sig själv. För nog handlade det om mer än att få kalla mamma ennå.

Den äldre mannen, gästen på restaurangen, hade studerat henne en stund och frågat om hon var same. Ogenerat hade han stirrat, följt ansiktets linjer och ögonens form. Jo, det gjorde han klart för henne, att det syntes, när hon tveksamt ändå medgav att han hade rätt. Det kom frågor hon inte kunde

svara på och han blev smått upprörd över att hon inte visste bättre om sitt eget folk. Tycktes sedan besviken för att hon inte hade renar eller kunde jojka. Och hon hade känt ett behov av att förklara att det visst funnits och fanns renar i släkten. Förvånades själv över att det blev så viktigt att bevisa något som hon inte ens skulle andas om hemma i stan.

Grubblertiet som Stockholm väckt hade följt med hem. Det som var skrapat på skulle väl inte försvinna så enkelt, om alls. Och nu var hon där igen, ängslades över tvånget att tänka på samma sak om och om igen.

Gick förbi Jerusalem och såg Bolagsskolan på håll. Tog myrsteget för att inte komma fram för snabbt. Försökte släppa tanken.

Men.

Mamma borde vara ennå och mormor borde vara áhkku.

Det var alltid där áltandet började och hon kunde inte hejda sig, inte i dag heller. Hon hade trott att mormor hette ennå och morfar hette isá. Det var ju det mamma kallade dem. Och som liten härmade hon mamma, ropade på isá när han var ute på gården i byn. Ingen rättade henne. Det blev så småningom en rolig historia om hur hon hade trott att det var hans namn. Vid vattenbrynet i Norrviken hade hon tänkt att det inte alls var roligt. Varför hade de låtit henne hållas? Hon kom ihåg skratten när hon ropat på isá. Som hon lapat i sig, varit som solen för alla. Trott att hon var det. Förklarade de till slut, eller låt de henne bara vara tills hon själv förstod?

Isá hade glidit bort, inte uttalats mer och så var han bara morfar. Inte ens moffa. Strikt och utan mjuka rundningar. Morfar. *Svenskt.*

Farmor var en fammo bland kusinerna. Och farfar affa. Där fanns utrymmet för det mjuka i orden. Fast det egentligen borde ha varit tvärtom, sett till vad de betytt för henne. Hon

visste inte varför det blivit så. När hon var liten gick språken in och ut i varandra och inget barn kunde säga vad som var vad. Vissa språk fick inte talas i alla rum och med alla människor. Man vande sig. Anpassade sig. Hade känselspröt för varje omständighet. Man blev äldre. Trodde att man valt själv. Man blev svensk.

Hon var framme vid jobbet. Skulle snart trä på sin huivi och sleva upp mat i stora byttor. En stunds frid i huvudet ändå. Ritva och Jaana skulle prata så att hon inte förstod. Pappa hade alltid sagt att det var lika i gruvan, finska överallt. Han hade meänkielin med sig hemifrån men var som sparsam med språket, han också. Men det pratade han inte om, man bara pratade inte om sådant.

Hon la handen på handtaget, kikade samtidigt åt höger, in genom fönstret till bamba och Camilla vinkade. Dörren gnisslade när den gick igen bakom henne och hon andades in gummimattans fräna lukt och tog några steg ut i korridoren på stengolvet. Högljudda tonårstjejer med smink som inte lyckades sudda morgontröttheten ur ögonen passerade henne. Självklart var hon osynlig. De lämnade efter sig en doft av hårsprej och söta tuggummin. Korridoren var lång och de fortsatte allra längst bort, så långt att de inte längre hördes. Där fanns fiket Smulan. Helgolandskakan smälte i hennes mun igen. Men på den tiden hade de alltid sagt trekant.